

що у професійній підготовці викладача вищої школи на базі магістратури перспективи реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу полягають в удосконаленні змістового наповнення лекцій, організації консультативних занять; розробленні дидактичного комплексу інформаційного забезпечення дисципліни; створенні якісних завдань для тематичного та модульного оцінювання навчальних досягнень студентів; виробленні чітких критеріїв і показників оцінювання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, результатів самостійної роботи студентів.

2. В обґрунтуванні науково-методичного підходу щодо програмування курсу «Педагогіка вищої школи» було прийнято настанову на розроблення його змістового, операційного та підсумково-оцінювального компонентів. Так, під час розроблення змістового компонента програмування курсу визначено його мету і завдання, укладено зміст розділів курсу відповідно до навчальних модулів. У розробленні операційного компонента програмування курсу «Педагогіка вищої школи» враховано сукупність різних форм і методів організації навчального процесу: лекційних, семінарських занять, індивідуальної та самостійної роботи. Формальним виявом реалізації підсумково-оцінювального компонента програмування означеного курсу стало конструювання кредитно-модульно-рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Подальшого дослідження потребує проблема моніторингу якості професійної підготовки майбутнього викладача вищої школи в умовах інтеграції вищої освіти у європейський освітній простір. Це й визначає напрям перспективних наукових розвідок автора.

Література

1 Наказ МОН України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» від 30. 12.2005 р., Ns 744

2. Бобрицька В. І. Програмування курсу «Педагогіка вищої школи» в умовах впровадження кредитно-модульної системи організації навчання / В. Бобрицька // Вісник Черкаського університету. - Вип. 125. - Черкаси, 2008. - Серія «Педагогічні науки». - С. 11-18.

УДК 378.14.044:78

А.М. БОГУШ

завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д.Ушинського, дійсний член НАПН України, д.гед.н., проф.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті розкрито сучасні принципи модернізації навчально-виховного процесу вищої школи.

Ключові слова: вища школа, принципи, модернізація, студент, викладач.

Аннотация. В статье раскрыты современные принципы модернизации учебного-воспитательного процесса высшей школы.

Ключевые слова: высшая школа, принципы, модернизация, студент, преподаватель.

Annotation. In the article the modern principles of modernization of teaching and up-bringing process of high school are revealed.

Key words: high school, principles, modernization, student, teacher.

Загальновідомо, що освіта є продуктам соціуму, а характер і її зміст залежать від декількох факторів, а саме: епохи, соціуму, державного устрою. Саме тому людство періодично переживає як кризові явища в освіті, так і її літичний розвиток, тобто відносну стабільність упродовж певного часу. Всі ці хвилеподібні явища освітянської царини, супроводжуються добре відомими нам термінами: генерація, інтенсифікація, оптимізація, гуманізація, реформування і модернізація і т.п. Якщо ж виокремити розвиток освіти в нашій країні, то ці процеси можна звести до процесів реформування, оновлення модернізації, пов'язаних зі зміною уряду, який, на жаль, ще не є стабільним. Саме ці постійні зміни випали на нашу з вами долю, пошановані колеги.

Те, що сьогодні переживає освіта України, перехід на нову кредитно-модульну систему навчання вищої школи в руслі Болонського процесу, відхід від нашої традиційної, що склалася віками системи освіти, можна озвучити як модернізація освіти. Чому саме модернізація? Звернемося до словникових джерел. Корінь слова «модерн» означає - новий стиль у європейському мистецтві, який протиставить себе традиційному. А термін «модернізація» означає перебудова відповідно запитам сучасності, поновлення будь-якого технологічного процесу відповідно до вимог сучасності. Сьогодні перед педагогами і науковцями вищої школи поставлення завдання переходу на зовсім нову для нашої країни систему викладання у вищій школі, новою вона є і для студентів. Перші спостереження за студентами засвідчують, що модним і найбільш уживаним терміном нашого студентства у повсякденному спілкуванні є «модуль», «як скласти модуль?», «ти вже склала модуль?», «тобі зарахували модуль?». Виникає серйозне занепокоєння, чи не втратимо ми природність спілкування в системі «викладач-студент», «студент-викладач»? Чи не загубимо ми, захопившись зануренням у модульну систему традиційні принципи функціонування вищої школи в нашій країні. Саме про це я б хотіла і поділитися з вами у своїй доповіді.

Всі категорії, що пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю, так чи так визначаються принципами. Ми маємо принципи навчання, виховання, організації навчально-педагогічної діяльності, технологічні принципи педагогічної діяльності, принципи цілісного педагогічного процесу, соціокультурної освіти, принципи державної політики в галузі освіти тощо. Натомість категорії навчання, виховання і освіта можуть мати різне якісне начинення, різну характеристику. Відтак, різними будуть і принципи їх організації.

Що таке принцип? Принцип - це керівні ідеї, правила, нормативні вимоги до організації і здійснення освітнього процесу. Принципи ґрунтуються у відповідну цілісну систему, яка реалізується безпосередньо в навчально-виховному процесі навчального закладу.

Система принципів будується на відповідну методологічному підґрунті чи світоглядних засадах, які включають внутрішні суперечності. Якщо повернутися до А.Я. Йєменського, то він вважав таким методологічним стрижнем усієї системи принципів навчання - принцип природододільності навколо якого вибудовуються всі інші принципи. Розглянемо ті, що стосуються вищої школи.

Провідним принципом державної політики в галузі вищої професійної освіти в Україні є принцип гуманістичного характеру освіти, тобто створення такої системи навчально-виховних закладів і освітніх програм, які «можуть задовольнити будь-які освітні запити різних груп населення без ураження чийось прав на одержання освіти будь-якого рівня».[3, С.118]

Відтак, гуманізація освіти у вищій школі повинна будуватись на адекватних їй принципах, що випливають із загального поняття «гуманізм».

Загальновідомо, що під гуманізмом розуміють систему ідей і поглядів на людину, як найвищу цінність» [3, с. 76], визнання «безмежності можливостей людини її здібностей, переконань, утвердження блага людини як критерію оцінки рівня суспільних відносин» [4, с. 32.]. Та й саме слово «гуманізм» означає готовність допомагати іншим людям, виявляти повагу, піклування, співучасть, тобто якості поведінки, без яких неможливе існування людського роду.

З позицій аксіологічного підходу, гуманність передбачає такі цінності, як гідність, доброту, чемність, освіченість, високу духовну культуру, витончений смак, культуру мовлення, вишуканість, вихованість.

На думку вчених (Балл Г.О., Котова І.Б., Шиянов Є.М. та ін.), гуманність це не стільки особистісна риса, скільки стрижнева якість, що виражає ставлення людини до людини. Гуманне ставлення до людей визначає гуманістичну сутність особистості.

Гуманістична наукова платформа побудови педагогічної діяльності у вищій школі, на думку вчених (Бондаревська Є.В., Кульневич С.В., Лаврікова Т.В., Лещинський В.І. та ін), повинна докорінно змінити її традиційне начинення: особистість студента переміщується із зони педагогічного впливу, тобто передавання кінцевих, закритих і «абсолютних знань» у сферу педагогічної взаємодії, відкритих смислороджущих орієнтирів педагогічної діяльності гуманістичного типу [5, с. 66].

При цьому, організація взаємодії передбачає створення у процесі підготовки майбутніх фахівців взаємодії трьох видів: «викладач - студент», «студент - викладач», «студент - студент». Означена взаємодія започатковує нові напрями педагогічної діяльності викладача вишів, як от: відхід від технократичних моделей навчання, допомога у становленні особистості студента як суб'єкта соціокультури, що передбачає процес саморозвитку, самоорганізації, самореалізації себе в особистісному і професійному житті. З позицій гуманістичної педагогічної діяльності, викладач повинен актуалізувати в майбутніх професіоналів механізми самозахисту, саморегуляції і «виживання» в сучасному суспільстві, зменшити соціальну напругу професійної адаптованості, сприяти усвідомленню студентами смислу життя, визначення свого місця в ньому.

Відтак, охарактеризуємо принципи модернізації професійно-педагогічної діяльності у вищій школі.

Зауважимо, що принципи модернізації педагогічної діяльності вчителя загальноосвітньої школи були предметом дослідження багатьох учених (Балл Г.О., Бондаревська Є.В., Газман О.С., Гумільов Л.М., Кон А.В., Кульневич С.В., Мудрик О.В., Якиманська І.С. та ін.).

Повернемося до педагогічної діяльності викладача вищої школи. Якими ж принципами він повинен керуватись у процесі підготовки майбутніх фахівців?

На нашу думку, стрижневим є безумовно принцип природодіповідності і природодозцільності, але в новому його баченні. Означений принцип набув класичного характеру, він розкритий у працях класиків педагогіки (Коменський Я.А., Ж.Ж.Руссо, Ушинський К.Д., Сухомлинський В.О. та ін.).

На сучасному етапі принцип природодіповідності співвідноситься вченими (Гумільов Л.М., Кон І.С., Кульневич С.В., Мудрик О.В. та ін.) з мега і мезафакторами, тобто впливом тонких енергій і ландшафтно-кліматичних умов на виникнення і протікання ціннісно-орієнтованих процесів, що дозволяє встановити залежність духовно-моральної сфери особистості від великих і малих космічних циклів.

За теорією В.Правдивцева, енергетичне перепрограмування людства відбувається у процесі зміни малих (500-річних) і великих (2000-річних) космічних циклів. Як результат, людська цивілізація одержує нову енергетичну програму на 5 віків.

Велика зміна, що зараз переживає людство, і яка закінчилась у 2002 р., визначається суттєвими змінами в духовно-моральних програмах. Кожній епосі, як зазначають учені, властивий свій світогляд, стрижнем якого є феномен «морального інстинкту свідомості», (на відміну від тваринного), який визначається різними рівнями духовності людини відповідно до нині чинної епохи, впливу космічної енергетики на людину. Кожна людина має сховані духовні потреби, які можуть виявлятися, чи не виявлятися залежно від її світогляду і поведінки. Припускається, що гравітаційні зміни прямо впливають на підсвідомість і психіку людини, актуалізують ті якості (позитивні чи негативні), які закладені в кожному з нас. Якщо людина йде назустріч своєму духовно - інтелектуальному зросту, космічна енергетика підсилює і прискорює цей процес. У людей з низьким рівнем морального інстинкту свідомості, навпаки активізуються тваринні риси - агресивність, жорстокість, роздратованість, нетерплячість, що веде до різного роду злочинності, військових конфліктів, хвороб, епідемій, масових психозів як результат внутрішнього дисбалансу особистості (5), і все це супроводжується конфліктами, боротьбою Добра зі Злом, дискрутивними соціальними явищами. З одного боку, зростає потяг людей до духовного розвитку, причетність і визнання релігійних постулатів, прагнення і визнання вищого Абсолюта - Бога. З іншого - активізується агресія. Бездуховність, аморальність, злочинність, війни, що призводять до природних катаклізмів: землетрусів, цунамів, вулкани і т. ін. Завдання освіти, всіх її ланок урівноважити цей процес шляхом відповідної організації навчально-виховного процесу. Тобто те, що ми і маємо сьогодні.

Вчені зазначають, що надання природодоцільної підтримки особистості молоді людини у вищій школі буде сприяти розвитку природодоцільної духовності, яка буде визначати в подальшому її життєвий шлях: прагнення до самоорганізації, саморегуляції, самовизначення свого духовно-морального становлення.

Відтак, наступним принципом модернізації вищої освіти вважаємо забезпечення високого рівня духовності життєдіяльності студентів. Означений принцип передбачає здібність самозабезпечувати своє подальше життя високими моральними цінностями, встановлювати «моральні обмежувачі і регуляторії», що запобігають переходу особистості молоді людини до улітарно-технократичної мети (5, с. 53). Що ж робиться сьогодні в ВНЗ нашої країни щодо духовного розвитку майбутніх фахівців. На жаль, крім курсів «Релігієзнавство» та «Етика», нічого більше. Щоправда. Окремі виші мають на своїй території храми чи каплички (Одеса, Остріг, Київ та ін.) та цього недостатньо. Треба переглянути всі навчальні плани і програми в плані посилення питомої ваги духовно-морального виховання молоді як у процесі навчання так і в позааудиторній діяльності.

Педагогічний процес ВНЗ повинен сприяти становленню і прояву таких особистісних структур, які б дозволяли втілювати найкращі духовно-моральні та творчі якості особистості студентів. Інакше, вища освіта досягне своєї мети, якщо будуть створені умови і потенційне педагогічно-професійне середовище, в якому могла б формуватися і розвиватися високодуховна, морально-вихована творча особистість.

Звідси випливає і наступний принцип модернізації вищої освіти - принцип самоорганізуючої творчості майбутніх професіоналів (Кульневич С.В.), тобто побудова навчання за синергетичним підходом.

За цим принципом передбачається формування у студентів самоорганізуючої професійно-педагогічної діяльності, мета і зміст якої повинні перетворити її для професіонала в самокерівництво шляхом синергетичних орієнтирів та умов діяльності. Нагадаємо, що синергетика - це система самоорганізації, внутрішня здібність людини вирощувати в собі, надбудовувати із себе нові якості, що є необхідними для виживання в будь-яких умовах, тобто внутрішні зміни, що забезпечуються діяльністю особистісних структур свідомості, які впливають на процес засвоєння знань і подальший розвиток особистості [5].

Відтак, наступним принципом нового типу гуманістичної освіти є «принцип суб'єктності і свідомості, що пізнає» [5., с.54]. І викладач, і студент, за цим принципом, визнаються активними суб'єктами освіти, спостерігачами своїх внутрішніх особистісних структур і їх прояву на «дослідному полі» (за термінологією Кульневича С.В.) професійної і педагогічної діяльності. Як бачимо, нівелюється позиція викладача як носія і передавача знань. Пізнає і викладач, і студент.

Андрій Вікторович Хуторской називає цей принцип дещо по-іншому «принцип єдності типу» [8]. За нормою означеного принципу всі враження, які одержує кожна конкретна душа (у нашому випадку - студент) та все, що надходить від викладачів та всього навчального процесу конкретного виша, були безпосередньо одного типу, а не різномірними чи навіть протилежними [7].

Означений принцип породжує наступний принцип - комплементарності (доповненості), суть якого полягає в тому, що за законами діалектики, протилежності зникають не шляхом їх зняття, а шляхом взаємного доповнення, компромісу. На практиці це означає заміну монологічної лекції як методу викладання, діалогом, діалоговою взаємодією, партнерством викладача і студента в засвоєнні знань. Забезпечити діалогічну форму навчання можливо за наявності відкритості навчальної інформації для студентів. Сьогодні задля цього є всі можливості: це комп'ютеризація навчання, система інтернет і т. ін.

Наступний принцип «суб'єктивного контролю» [5,6]. Зауважимо, що реалізація всіх означених попередніх принципів буде залежати від сформованості рівня суб'єктивного контролю як у викладача ВНЗ, так і у студента.

Що означає цей принцип? Відповідь ми знаходимо у психологів: це здібність людини усвідомлювати і адекватно пояснювати міру своєї участі в тому, що з нею відбувається, тобто це рівень розуміння людиною смислу свого життя і своєї діяльності, обраної професії, свідоме розмежування нею зовнішніх і внутрішніх впливів на свою особистість, поведінку і результат діяльності.

Відомо два способи, якими ми всі намагаємось пояснити самі собі (та й іншим) те, що з нами відбувається. Перший - ми всі намагаємось пов'язати із зовнішніми обставинами, звинуватити когось чи щось: випадковість, невдалий день, число, не взяв до уваги попередження астрологів і т. ін. Це зовнішній, екстернальний рівень суб'єктивного контролю.

Другий внутрішній, - інтернальний рівень суб'єктивного контролю: все, що з нами відбувалось, є результатом власних зусиль, це переконання людини в тому, що досить велика питома вага, яка визначає результат діяльності, залежить від самої людини.

Отже, завдання вищої школи сформувати у студентів адекватний внутрішній інтернальний рівень суб'єктивного контролю, вміння об'єктивно співвідносити взаємовпливи першого і другого рівнів суб'єктивного контролю і своєчасно пе-

ребудувати свою позицію. Допомогти студенту в цьому може тільки викладач, якому довіряє студент.

У гуманістичній педагогіці, як відомо, принципи не можуть виступати жорстким регулятором побудови навчально-виховного процесу в будь-якому навчальному закладі. Вони тільки передбачають його можливі варіанти і використовуються як витончені, м'які регулятори щодо вибору умов, засобів, методів і форм особистісного потенціалу самоорганізації, ненасильницькі ініціюють діяльність нашої свідомості на пошук смислу власної поведінки і власної діяльності» [5., с.78].

Серед інших мало відомих нам принципів навчання у ВШ можна назвати за А.В.Хуторским такі, як принцип цілісності в повній його трактовці, як-от: будь-яке нове враження, нове знання не повинно перериватись іншим новим, аж доки воно не буде усвідомленим особистістю, переробленим нею і тільки звільнений розум може сприйняти й адекватно оцінити нові враження і знання. Це стосується сучасних технологій «занурення», щоб студенти не стрибали з предмета на предмет прямо протилежні як «метелики» та й метелик завдяки вродженому інстинкту не сяде на будь-яку рослину.

Принцип особистісного цілепокладання студента: освіта кожного студента, кожного майбутнього фахівця повинна відбуватись із урахуванням його особистісних цілей і завдань. Це вимагає введення факультативів, спецкурсів і т. ін., наявність індивідуальних програм навчання, це екстернат і т. ін.

Цей принцип органічно поєднується з наступним: вибір студентом індивідуальної освітньої траєкторії; тобто це право вибору студентом виду і теми творчої роботи, способів досягнення поставленої ним мети, створення самостійної освітньої траєкторії у здобутті майбутньої професії. Сьогодні такі можливості створює кредитно-модульна трансферна система освіти ВШ.

Доцільно назвати й принцип метапредметних засад освітнього процесу ВШ - це вихід за рамки звичайних навчальних предметів на метапредметний узагальнений рівень, це особливі метапредметні нові дисципліни, які об'єднують у собі на новій узагальненій основі дрібні, відомі курси та спецкурси. За такими метапредметами майбутнє вищої школи.

І насамкінець - це принцип ситуативності навчання, тобто ситуативно-педагогічний супровід індивідуального типу навчання творчих студентів. [8]

Завданням викладача ВУЗу є з допомогою гуманістичних принципів запобігти чи обмежити проникнення антигуманістичних засобів у навчальний процес ВШ показати їх неспроможність у досягненні позитивних результатів у майбутній професійній діяльності, переконати майбутніх професіоналів сприймати себе як найвищу цінність, що допоможе їм переорієнтувати себе, своє «Я» з позиції пасивного відтворювана, в позицію самоорганізуючої, творчої особистості, яка зможе наповнити смислом і свою професійну діяльність, і свою життєтворчість.

Література

1. Бондаревская Е.В. Введение в педагогическую культуру. - Уч. Пос. - Ростов н/Д, 1995.
2. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика личности в гуманистических теориях и системах воспитания: Уч. Пос. М,- Ростов н/Д, 1999
3. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник. К.; Либідь, 1997.
4. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. -М.,2001
5. Кульневич С.В. Педагогика личности от концепций до технологий. -Уч. пос. - Ростов н/Д. -2001
6. Лаврентьева Т.В. Педагогика личности. -Ростов н/Д., 1998
7. Розанов В. В. Сумерки просвещения. - М.: «Педагогика», 1990
8. Хуторской А.В. Современная дидактика. - С П.: «Питер». 2001